

Povjesničar umjetnosti Ivan Viđen: 'TUP ima industrijski štimung, ima tu prostora i za pametno čuvanje i za pametnu gradnju'

Andrea Falkoni Račić © 15.12.2022

PODIJELI

👍 0

🔗 0

f

🌐

📧

✉

Ne znamo se nositi s našim prostorom i nasljeđem – riječi su povjesničara umjetnosti Ivana Viđena, s kojim završavamo ciklus tekstova o TUP-u budućnosti, kroz povijesni prikaz razvoja Gruža, njegove povijesne slojeve koji su ga oblikovali onakvim kakav je danas.

Viđen, naime, smatra kako se u planiranju buduće namjere ovog nekadašnjeg tvorničkog kompleksa treba strateški razmišljati, no pitanje je, ističe, razmišljamo li uopće strateški o gradu u cjelini. Imamo brojne strategije i studije, ali je pitanje koliko ih se držimo i koliko ih provodimo u praksi.

– Mnogi naši problemi, a to se može primijeniti i na TUP i na bilo koji takav veliki projekt, proizlaze iz toga što Dubrovnik zapravo ne zna kamo ide. Jesmo li turistički grad? Ako jesmo, jesmo li samo za elitni turizam ili za cijeli dijapazon gostiju? Jesmo li sveučilišni grad? Jesmo li industrijski grad? Što smo mi? Nemamo dugoročnu, cjelovitu strategiju o tome kamo idemo kao grad pa stoga naravno ne možemo na puno pitanja ni odgovoriti. Zato nam grad izgleda kako izgleda. Tako je i s TUP-om. Mislim da ovdje treba biti optimističan, ali i imati u vidu kako je riječ o velikom strateškom projektu, puno većem nego što se nama to čini na prvi pogled. Devet tisuća kvadrata praktički u samom centru grada vam može na dobro preobraziti cijeli taj dio grada. Tako je i s Lazaretima, u kojima imamo Teatar Lero, Dešu, ARL sa svojim programima, balet, Linđo... To je živo mjesto jer kad god prođete pored Lazareta tamo se uvijek nešto događa – iznosi Viđen svoje viđenje TUP-a. Posebno je istaknuo kako prostor TUP-a ne možemo gledati izolirano od cjeline industrijske baštine Gruža.

Grad ne može egzistirati bez njegove okoline

-Ovakav prostor kao što su Dubrovnik i njegova okolica, prostor koji je stoljećima mišljen i stvaran krajolik, ne može funkcionirati izolirano u pojedinim epizodama. U Dubrovniku je baš krajolik kao baština, kultivirani krajolik. Grad ne može egzistirati bez njegove okoline, bez tog krajolika u kojem je položen. Nije slučajno da su sve studije rađene za 'buffer' zonu predlagale, a i jest predloženo, da i gruški zaljev bude zaštićen. Ne možemo sagledavati Lokrum, Srđ i zidine ako ne sagledavamo Gruž i Lapad, pogotovo gruški zaljev. Ne mogu reći da su to dva plućna krila, to bi možda bilo previše za reći, ali jedno bez drugoga ne ide. Nažalost, zadnjih 50 godina je toliko prevagnuo onaj tamo 'turistificirani' dio Dubrovnika, da je zapravo Gruž ispao iz te slike, a kad je ispao iz te slike onda se smatra da je i bezvrijedan. Zato u Gružu imamo ovo što imamo danas – navodi nam Viđen te napominje kako je nemoguće ukinuti suvremenost i suvremene potrebe jer se danas ne vozimo u kočijama već u automobilima. Tu je samo pitanje kako mi upravljamo promjenama.

-Nažalost uz sve dobre želje naših akademskih struktura i nadležnih službi, u realnosti kroz prostorno planske dokumente koliko god da se prostor štiti, to zapravo u realnosti završi loše i svi vidimo kako to izgleda. Ne samo da ne možemo pratiti ni održavati kvalitetu baštine koju smo naslijedili, nego ne možemo nažalost ni stvoriti ništa novo što bi se moglo nositi s tim. Nije stvar u tome da ne možemo imati novu arhitekturu u starom ambijentu, u Gružu koji ima slojeve 600, 700 godina. Za očekivati je da će se nešto graditi i u 21. stoljeću ako je na jednom prostoru kakav Gruž nešto građeno u 15. stoljeću, nešto u 18. stoljeću ili pak krajem 19. i u 20. stoljeću. To uopće nije sporno, samo je pitanje koliko će se to uklopiti i koliko će to, što je još strašnije, promijeniti suštinu tog prostora. Kao što je Grad slojevit, jer u Gradu imate od siromašnih kuća, preko Katedrale i Kneževa dvora, do vlasteoskih palača na Pustijerni i trgovačkih na Prijekome, tako i u Gružu imate cijeli dijapazon – od malih kuća siromašnih kalafata i ribara koji su opisani npr. u 'Tužnoj Jeli', do ljetnikovaca i palača koje se mogu mjeriti s bilo kojima na dubrovačkom području. To nije raznorodno samo po veličini i strukturi nego i po funkcijama – objašnjava Ivan Viđen.

Spomenuo je tada kako je sredinom 15. stoljeća prema opisu talijanskoga humanista i profesora dubrovačke gimnazije Filipa de Diversisa Gruž bio 'prostrana i sigurna luka, okićena plodnim vinogradima, veličanstvenim palačama i divnim vrtovima.' Nedugo nakon njegovog opisa, donesena je odluka da se u Gružu, na sjeveroistočnome kraju zaljeva prema Kantafigu, izgradi novo veliko brodogradilište. Već u to vrijeme smo, napomenuo je, istodobno imali i ladanjsku arhitekturu, ali i industrijsku.

-I ta priča paralelno ide cijelo vrijeme, samo što se u 19. stoljeću događa rapidan napredak. Krajem 19. stoljeća i statistike pokazuju koliko gruška luka raste. Već su Francuzi, a onda i Austrija, prepoznali vrijednost gruške luke u modernom smislu riječi. Francuzi za vrijeme svoje kratkotrajne okupacije rade planove za uređenje tada muljevite gruške obale na Batali, a probija se i novi put za Gruž te on odjednom postaje puno bliži Gradu. Najveća se strukturalna i sadržajna promjena dogodila dolaskom željeznice, strateškim projektom Austro-Ugarske monarhije. Željeznica donosi u Gruž ogroman trgovački promet – iznosi naš sugovornik.

Još krajem 19. stoljeća se gradi Duhanska stanica. Tu je i veliki kompleks Vojarne s poljanom za vojne vježbe u gruškom polju te električna centrala na Batali. Na samom početku 20. stoljeća gradi se i upravna zgrada 'Dubrovačke električne željeznice', remek djelo secesije, koja je nažalost prije nekoliko godina srušena. U Gruž dolaze i tvornica ulja Radeljević, tvornica boja i lakova Dubravka, a još od sredine 19. stoljeća tu je i Solska baza, u neposrednoj blizini teme našeg teksta – TUP-a.

Za nju nam je Viđen iznio jednu zanimljivost.

– Solska baza je izvorno građena za ugljen za brodove, a kasnije je korištena kao skladište soli. Današnja Solska baza nije sačuvana u izvornom obliku jer je spoj Gruške obale i današnje Ulice Andrije Hebranga 'otkinuo' jedno njeno krilo.

Ona je odličan primjer industrijske arhitekture 19. stoljeća – ističe Viđen.

Gruž je zapravo postupno prerastao u industrijsku zonu Dubrovnika, čije tragove vidimo još i danas, a njegova industrijska funkcija nije sezala samo do ponte Kantafiga već je ulazila još duboko u Rijeku

Industrijsku arhitekturu najteže je osvijestiti javnosti

Zanimalo nas je stoga vrednujemo li dovoljno tu našu industrijsku baštinu.

-Lazareti su danas kulturna baština, no i oni su zapravo industrijska arhitektura. Upravo je industrijsku arhitekturu najteže osvijestiti javnosti i vrednovati je kao važnu kulturnu baštinu. Svatko zna, a to je u ljudskoj prirodi, da su primjerice crkva, katedrala, muzej, palača pa čak i spomenik kulturna baština. No, zbog njene praktične 'nečiste' funkcije, jako je teško ljudima osvijestiti vrijednost industrijske arhitekture. Jednostavno ju ne doživljavamo. Tek je zadnjih 30 do 50 godina na zapadu ta industrijska arhitektura doživjela svoj veliki revival. Ne smijemo zaboraviti ni da je Eiffelov toranj u Parizu primjer industrijske arhitekture – napominje Ivan Viđen.

Vratio se potom na samo područje Gruža, koje ima veliku povijesnu slojevitost.

TUP je logičan nastavak industrijsko gospodarskog razvoja Gruža

-Govoreći o modernijem dobu, nije samo uništena, nažalost na vrlo brutalan način, upravna zgrada u remize, nego je već u Domovinskom ratu uništen dio postrojenja Luke Dubrovnik, željeznica je uklonjena već ranih 70-ih godina tako da Gruž postupno gubi industrijske funkcije na uštrb nekakvih stambenih i onih koje, po mom mišljenju, ne mogu zamijeniti tu kvalitetu tog prostora. Gruž nažalost osim parka Luja Šoletića i parka na Batali nema javnih prostora, vrlo ih je malo. Uklonjeno nije zamijenjeno ničim novim, kvalitetnim. Samo se pojavilo još novih zgrada, puno stambenih kapaciteta, puno novih apartmana, soba, hotela, hostela... – iznosi dalje ovaj dubrovačkih povjesničar umjetnosti.

– Današnji TUP samo je logičan nastavak industrijsko gospodarskog razvoja Gruža – dodao je te napomenuo kako su sve gradnje koje je spominjao, od Vojarne do Remize, predstavljale na neki način devastacije prostora, ali ne u današnjem smislu te riječi.

– Remiza se ipak bila uklopila u tadašnji prostor idiličnog Gruža. Devastacija se primjerice dogodila kad je građena zgrada Prvog dalmatinskog trgovačkog poduzeća, tj. Radeljevića ranih 20-ih godina jer je ona zapravo devastirala ljetnikovac Basegli-Gozze u čijem vrtu je izgrađena. Danas, sto godina nakon njene gradnje možemo reći da je ta upravna zgrada Radeljevića vrijedna jer je i ona primjer industrijske baštine – iznosi dalje Ivan Viđen.

I TUP je devastirao vrt ljetnikovaca Kaboga Zec, jer je 'sjeo' na povijesne vrtove, ali je svojim poslanjem ipak dao doprinos urbanizaciji Gruža i to TUP-ovim naseljem.

-Stoga sve uvijek treba promatrati kao višeslojnu, a ne binarnu priču. Naša je baština višeslojna i složena i zato se ne možemo lako nositi s njom. Dubrovnik je osmišljena, promišljena cjelina. Tu se sve planiralo pa kad imate stoljeća i stoljeća planiranja i slaganja jednog sloja na drugi, nije lako to ni prepoznati, ni održavati, a ni nositi se s tim. O nadogradnji i oplemenjivanju da ni ne govorimo. Gruž je dobar primjer kako su se slojevi slagali jedan na drugi, ali i primjer da mi danas s tim ne znamo upravljati – smatra Viđen.

Napomenuo je kako svugdje po svijetu, pa i u Hrvatskoj možemo pronaći primjere transformacije industrijske baštine.

– Brojni su primjeri u kojima su takvi prostori oplemenjeni i postali su ne teret, jer samo kod nas kultura i baština mogu biti teret, nego generator novog razvoja i urbane transformacije. Nažalost, mi se ne znamo nositi s time i kod nas je sve binarno. Nema nijansi i cjelovitog promišljanja. Nama je to teret i ne znamo ništa drugo nego ili srušiti ili graditi novo, opsjednuti smo s građenjem novog – govori Viđen te navodi kako Dubrovnik na devet tisuća kvadrata svog vlastitog prostora u TUP-u može raditi što god hoće.

– Jačina i snaga zajednice se vidi kroz to koliko dobro zna, može i sposobna je koristiti alate koji joj stoje na raspolaganju. Većina alata za dobro upravljanje gradom je najčešće u rukama Gradskog vijeća Grada Dubrovnika. Dakle, većina alata za dobro upravljanje prostorom i zajednicom je u našim rukama, u rukama gradske vlasti i Gradskog vijeća. Nas samih i to je jako važno za naglasiti – smatra Viđen.

Optimističan je po pitanju budućnosti TUP-a te smatra kako je javno privatno partnerstvo odličan ideja, koja funkcionira na jako puno primjera u svijetu, ali i kod nas. No, u Dubrovniku se uz taj pojam odmah vezuju negativne konotacije ta nam prvo na pamet padne garaža na Ilijinoj glavici.

– U nas se to najčešće konfrontira, mora biti ili privatni ili javni interes, ali javno privatno partnerstvo pokušava pomiriti ta dva interesa. Ekipa koja se okupila oko TUP-a je u praksi pokazala kako to može dobro funkcionirati. Nemojte zaboraviti da se nama u gradu zapravo isto dogodilo i s Lazaretima gdje su korisnici pokazali malo po malo, kroz 20 do 30 godina da taj prostor može sjajno funkcionirati. Oni su dali putokaz kako se taj prostor može i treba odlično iskoristiti. Tako je isto s TUP-om. Mi već tamo imamo smjer kako se može. Naravno da tamo ima još puno prostora za napredak i treba misliti i o ekonomskom učinku, jer je uzet i kredit za kupnju. No, postoje pametni modeli, ne mislim samo sadržajno već i ekonomsko pametni modeli koji tu cijelu stvar mogu izvući na pravi put. Stoga Treba biti optimističan – mišljenja je naš sugovornik.

Zanimalo nas je i u kojoj mjeri treba očuvati izvorni oblik bivše tvornice.

-Prostor treba vrednovati kroz elaborat, a potom treba vidjeti što se u budućnosti želi od te arhitekture. Naravno treba vidjeti i koliko je to sve ekonomski isplativo. TUP ima industrijski štimung, te velike hale se može čuvati možda u vanjskim gabaritima uz unutrašnje prilagodbe. Ima tu prostora i za pametno čuvanje i za pametnu gradnju. To jedno drugo ne isključuje, ali treba napraviti ravnotežu. Konzervatorskim elaboratom će se procijeniti koliko je prostora za očuvati, a koliko ima prostora za adaptaciju i dogradnju – zaključuje naš sugovornik.

Tekst je objavljen u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije